

Muhe inimene ja mahe Võru maakond

5.-7. oktoobril toimusid Vastseliinas Võrumaa kohaliku elu edendavate ideede loometalgud "Vunki Mano".

**MARIS ANDRELLER
MARI KAISEL**

Tegemist oli häkatoni stiilis nädalavahetusega, kus ideede omanikud said oma meeskonda kaasata eksperte ja muid abilisi, et ideelgeid üheskoos edasi arendada ja toimivate lahendusteni jõuda.

Osalema olid oodatud ideed, mis muudaksid kohalike inimeste elu läbi innovaatiliste lahenduste mugavamaks ja paremaks.

Päevad olid pingelised ja venisid välja hiliste öötundide ni. Pärast neljakümend kaheksat tundi kestnud tuliseid arutelusid, rasket tööd ja tulemuste esitlemist valis mentoritest ja ekspertidest koosnev žürii peaaühinna vääriliseks idee "Mahedast ja Muhedast Võrumaast", mis pälvis ka parima tervist toetava idee auhinna. Just mahedast ja muhedast Võrumaast selles artiklis juttu tulebki.

Maheda Võrumaa algatusgrupi pani kokku ettevõtja ja mahetootja Margus Timmo, kes on Setomaal maheda piirkonna mõtet juba mõnda aega eest vedanud.

Algatusgrupiga liitusid Sigre Andreson, Maris Andreller ja Mari Kaisal Setomaalt ning Britt Vahter, Kaja Kesküla ja Aivar Nigol Võrumaalt. Ühiselt jõuti plaanini laiendada mahetootjate algatust üle terve maakonna.

Maheda Võrumaa alga-

Mahe ja Muhe.

Foto: erakogu

tusgrupp tuli häkatoni ideega, et Võru maakonnas võiks luua eeldused suurema mahetootjate tekkeks ning loometalgutel taheht välja töötada mahetootjate loomise ja edendamise tegevuskava.

Töö käigus ja mentorite abiga saadi aga aru, et mahetootjate loomiseks ei saa olla eesmärk – see on vaid vahend suurema eesmärgi ehk meie inimeste parema tervise ning tervema elukeskkonna saavutamiseks.

Üks tervist kõige rohkem mõjutavatest faktoritest on kahtlemata toit – sa oled see, mida sööd.

Mahe- ja tavatoidu võrdlusuuringud on kinnitanud, et

mahepõllumajanduslikult kasvatatud toit on toitainerikkam ning sisaldab oluliselt vähem taimekaitsevahendite jääke, mis põhjustavad näiteks astmat ja ülekaalulisust.

Kuna perede toidulauda on mõjutada väga keeruline, siis otsustasime läheneda sellele toidule, mida pakutakse koolides ja lasteaedades. Usume, et riikliku rahaga tuleks toetada tervislikke valikuid.

Samuti jõudis selleni, et tervislikuks toiduks pole vaja mitte ainult mahedat toorainet, vaid ka tasakaalustatud menüüd.

Kindlasti eisaame üleõminna üle 100% mahedale toidule,

kuid saaksime alustada nendest mahedalt kasvatatud toorainetest, mida kohapeal piisavalt palju pakkuda on.

Kindlasti tahame teha tihedat koostööd koolikokkade, kes on menüüde koostamisel ja toorainevalikul võtmeisikud. Usume, et tehes väikesi samme, saame järk-järgult edasi liikuda suure eesmärgi poole.

Millised siis võiksid olla konkreetsed järgmised sammud maheda ja muhedast Võrumaa saavutamiseks?

Loometalgute käigus jõudis algatusgrupp selleni, et esmalt tuleks uurida, kuidas ja kust praegu toitu meie maakonna lasteasutustesse tellitakse.

Külade koostöö meeskond Kairi Orav, Helle Palok, Katrin Volman, Raili Mõttus, Kersti Virro ja Enely Muna. Foto: Kersti Virro

Teiseks tuleks kaardistada piirkondlikud mahetootjad ja nende tootang ning uurida, missugust koolitoidu toorainet saaks kõige kergemini ja soodsamalt eestimaiste mahetootjatega asendada.

Kolmandaks tuleks luua digitaalne platvorm, mille abil on toidu tellijatel (nt koolide kokkadel) lihtne mahetootjate hankida ja lähtuvalt pakutavast kaubast ka lastele sobivaid menüüsid koostada.

Muidugi on selleks vaja ka kohalike omavalitsuste toetust, et kohalik mahetootjate leiaks tee hanketingimustesse ning suureneks nõudlus mahetootjate järele.

Täna teame, et mitmete Euroopa linnade ja külade koolid on juba 100% mahetoidule üle läinud.

Taanis ja Itaalias on mahe koolitoidu reegel, mitte erand, ning Tallinnas alustatakse peatselt pilootprojektiga, kus kuues koolis ja lasteaia minnakse üle mahetoidule.

Mida rohkem hakatakse mahetoidu tulevikus kindlate hangetega tellima, seda rohkem motivatsiooni on ka põlvkondadel mahetootmisele üle minna.

Lõpptulemus on see, et mahetoidu hind odavneb, loodus saab puhtamaks ning inimesed tervemaks ja muhedamaks!

Setod andsid Võrumaalt Vunki Mano

5.–7. oktoobrini toimusid Vastseliinas Vunki Mano häkatoni stiilis loometalgud, kus ligi 100 inimest arendasid kohaliku Võrumaa elu edendavaid ideid.

KERSTI VIRRO

Setomaa patrioot ja Vunki Mano ideetalgutel osaleja

Nädalavahetuse jooksul tehti tööd kümne erineva ideega, mille lahendused kanti pühapäeval publikule ette ja mille hulgas valis žürii elluviimiseks kõige kühsemad. Kõigepealt tänan Timmo Margust, kes mind loometalgutele kutsus. Tema ise oli Mahe ja Muhe meeskonnas, kes otsisid võimalusi, kuidas mahetoidu jõuaks meie koolilaste lauale. Mul on hea meel, et nende mahedama Setomaa idee osutus loometalgute võitjaks. Palju õnne!

Meie meeskonna ideeks oli külade koostöövõrgustiku arendamine. Hiljem otsustasime liituda meeskonnaga, kes oli mures kogukonna transpordi toimimise pärast. Tegelikult transpordimure maapiirkonnas ning külaelanike koostöö on väga tugevalt omavahel seotud. Kui sa tead ja tunned oma naabrit, siis üheskoos on

palju lihtsam muredele lahendusi leida. Ja lõpuks oligi meil koos kuueliikmeline heas mõttes maalt pärit emalõvidest koosnev meeskond, kes hakkas välja nuputama võimalusi, kuidas hajaasustusega piirkonnas korraldada kõigile sobivat transporti sobival ajal. Meie meeskonnas olid 3 pikka päeva kohal Kersti Virro, Raili Mõttus ja Helle Palok Setomaalt, Katrin Volman ja Kairi Orav Võrumaalt ning üliõpilane Enely Muna Raplamaalt.

Meie meeskonnas oli kaks Võrumaalt elavat ema sarnase murega. Neil on kooliealised lapsed, aga ühistranspordi ajad ei klapi ja koolitranspord nendeni sobival ajal ei jõua või on bussijaam kodust liiga kaugel. Emad on pidevast logistikamurest kurnatud ja igapäevane edasi-tagasi sõitmine kooli, kodu, töö ja huvikooli vahel on väsitav. Hakkasime otsima murele lahendusi. Esiteks on tarvis kogukonna tihedamat läbikäimist, et leida üles sama murega külaelanikud. Kui mõtlete oma küla peale, kas te tunnete oma naabreid? Kas te huvitute, kuidas neil läheb ja olete valmis mure korral oma abikäsi pakkuma? Mõelgem kõik pisut selle peale. Üheskoos teutsedes ja üksteisest hoolides on kõigil maal parem elada. Et külakogukonnad oleksid tuge-

vad, peavad naabrid omavahel suhtlema. Ja kui näiteks nende konkreetsete lapsevanemate mure leiab jagatud transpordi näol lahenduse, siis jääb neil emadelt rohkem aega üle, et pannaustada hoopis kohaliku küla arengusse või huvitegevustes osalemisele. See omakorda tagab õnnelikuma pereelu ja parema koostöö ühe piirkonna elanike vahel.

Meie lahenduse kohaselt on antud idee rakendamiseks tarvis teha järgmised sammud: esiteks leida üles oma lähipiirkonnas sarnase murega lapsevanemad või miks mitte ka eakamad inimesed, kes samuti ei pääse teenusteni neile sobival ajal. Ja teiseks üles leida inimesed, kes võibolla sõidavad iga päev üksi tühja autoga samas suunas, aga ka nemad ei tule selle peale, et nad saaksid kedagi oma auto peale võtta. Kool ja omavalitsus saavad olla abiks info jagamisel või ka toeks mure lahendamisel. Seejärel on tarvis korraldada ühine koosolek, kus tutvustatakse võimalusi kogukonna transpordi tekkimiseks ja lihtsaks suhtluseks FB või äpi abil. Meie ideetalgut käigus ei hakanud jalgrattast leitud, vaid otsustasime kasutada valmis mobiilset äppi GOKID, mille abil on lihtne kin-nises grupis jaotada transpordikoormust, märkides end ise

sõitjaks või märkides aja, millal on transporti tarvis. Loomulikult saab teha ka Facebooki kin-nise grupi, kus edasi suhelda.

Maainimesed on küll kannatlikud, aga vajavad samuti lähikondlaste tuge, seda enam, et eluks vajalikud teenused kolivad üha kaugemale. Kogukondlik läbikäimine on väga oluline ja aitab tagada külades tühjade talude täitumise uute tegusate elanikega.

Kui Setomaa piirkonnas on sellise transpordimurega inimesi, siis julgustan minuga ühendust võtma, kirjutades Facebooki postkasti Kersti Virro või e-mailile: kersti.virro@gmail.com. Olen valmis korraldama Setomaa suurema koosoleku, kus tutvustan meie ideed, mis võib mõnele perele tuua hea lahenduse jagatud transpordi näol.

Lõpetuseks tänan Vunki Mano loometalgute korraldajaid Kadri Kangrot, Taavi Karu, Martin Marki ja Mai Timmit. Kolme päeva jooksul oli kõht maitvat tervislikku toitu täis, ajagraafikust peeti kinni ning asjatundlikud mentorid olid kogu aeg hüva nõuga toetamas. Kiidan ja tänan korraldusmeeskonda, tänu kellele said setod ja võrukad ühise laua taga koostööd teha ning ühiste eesmärkide nimel töötada. Ikka koos parema Võrumaa nimel!

Kersti Virro ja Raili Mõttus Vunki Mano loometalgutel Vastseliinas.

Foto: erakogu